שמגיע לפיו של לויתן. ולוט מתערב בכל לויתן מיס כדמוכח בברכות: רבה דקאמר וכי מעבר נסיס הוא אמר רבי יוחנן אל תתמה הדין ירדנא דעבר במי טבריא ולא מתערב: **ארבעה** נהרות הן ירדן וכמוך קירומיון ופינה. ול"ת דתנן במס' פרה (פ"ח מ"י) דקירומיון ופינה פסולין למי חטאת מפני שהן מי בלים ומיימי לה בפ"ק דסנהדרין (דף ה:) וכיון דקרי להו מי בלים משמע שאינן טבעין והכא משמע שטבעין דקרי להו נהרות וי"ל נהרות טבעין הן ולפי שמי בלים מתערבין בהן פסולים למי חטאת לפי שאינן רדופין ממקום שמתערבין בתגמיס ואין חיוכן חיות גמור ור"ת מפרש דפסלינן משום דאין כאן מים חיים אל כלי דעפר וטיט מעורב בהן מחמת שהן מי בלים ומפסיקין בין מים לכלי: פליני

בר אמוראי. אמר שיודע לשון על פני הכים: ובעי לשמטיה לאסמטיה. שבקש לתתיך יריכו. ורק ליה חלא מן החול של שפת הים חומץ. שתצנע בו תכלת: אתהפיכו מיא לדמא. מרוב הדם שהיה גדול הרבה: פתחנא ונקירנא. סיניה חלבא וניד הנשה: איחלם אסמא. שנתחברה יחד כדמעיקרא: עשבא דסמרי. של סם חיים: נטרי דריתמא. שאין כבין מהרה: ארוילי דימא. ראמים: לויתן נחש בריח. שמקיף וסובב את כל העולם כולו כבריח: נחש עקלתון. שמתעקל סביב העולם: פריש לקרא ביום ההוא יפקוד ה' בחרבו הקשה והגדולה על לויתן בריח זה הזכר כאשר עשה שהיא נקבה: וצינן את הנקבה. שלא תתאוה לשום זכר: הנה נא כתו במתניו. זה הזכר שאינו מוריע: ואונו בשרירי בטנו. זו הנקבה שלא ילדה. ומקשי' אמאי צינן את הנקבה לגבי בהמות וניעבר הנך דבהמה כהנך דכוורי ואמאי צינן הנקבה. ומשני מש"ה חרנה דפריצות דכוורי נפיש מן דבהמה. ואע"ג דמצנצנן לה אתיא להוקק. ואי בעית אימא מש"ה הרנה דכתיב לויתן זה יצרת לשחק בו בחדי נקבה לאו אורח ארעא לפרחי עם שכינה: ובלע לא יבלע מימות שבעולם. שהכניסם בתוך שלך כמו שכתב למעלה כל הנחלים הולכים אל הים: אימתי בהמות בהדרי אלף בטוחים. שלא יטורו בשעה שיגיח ירדן אל פ"ה של לויתן שכל זמן שהוא חי בטוחין הן בחיים: כי הקב"ה על ימים יסדה. לארץ ישראל: לעשות

אמר אמוראי לאתויה ורגש ובעי לשמטיה לאסמטיה ושדא זיקא דחלא ונחת, נפק בת קלא אמר לן מאי אית לכו בהדי קרטליתא דדביתהו דר"ח בן דוסא דעתידה דשדיא תכלתא בה לצדיקי לעלמא דאתי. רב יהודה בר חנניא משתעי: זימנא חדא הוה אזלינן בספינתא וחזינן דהוא אבן טבא דהוה הדיר לה תנינא, נחית בר אמוראי לאתויה אתא תנינא (ג) קא בעי למבלע לה לספינתא אתא (ד) פישקנצא פסקיה לרישיה אתהפיכו מיא והוו דמא, אתא תנינא חבריה שקליה ותליה ליה וחיה, הדר אתא קא בעי בלעא לספינתא הדר אתא ציפרא פסקיה לרישיה, שקליה להדיא אבן טבא שדיוה לספינתא, הוה הני ציפרי מליחי בהדן, אותבינהו עלייהו שקלוה ופרחו להו בהדה, ת"ר מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע שהיו באין בספינה והיה ר"א ישן ור' יהושע נעור, נזדעזע ר' יהושע ונגער ר"א, א"ל מה זה יהושע מפני מה נזדעזעת? א"ל מאור גדול ראיתי בים, אמר לו שמא עיניו של לויתן ראית דכתיב עיניו כעפעפי שחר אמר רב אשי: אמר לי הונא בר נתן זימנא חדא הוה קא אזלינן במדברא והואי (ג) אטמא דבשרא בהדן, פתחנא ונקרינא ואנחנא אעשבי, אדמייתינן ציבי חלם אטמא וטחינן, כי הדרן לבתר תריסר ירחי שתא חזינהו להנהו גומרי דהוו קא מלחשי, כי אתאי לקמיה דאמימר אמר לי הוא עישבא סמתרי הוה, הנהו גומרי דריתמא הוו, ויברא אלהים את התנינים הגדולים הבא תרגימו ארוילי דימא ר' יוחנן אמר זה לויתן נחש בריח, ולויתן נחש עקלתון שנאמר ביום ההוא יפקוד ה' בחרבו הקשה וגו': (סימן כל שעה ירדן): אמר רב יהודה אמר רב כל מה שברא הקב"ה בעולמו, זכר ונקבה בראם, אף לויתן נחש בריח, ולויתן נחש עקלתון זכר ונקבה בראם, ואלמלי נזקקין זה לזה מחריבין כל העולם כולו. מה עשה הקב"ה סירס את הזכר והרג הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא שנאמר ורדנו את התנין אשר בים, אף בהמות בהדרי אלף זכר ונקבה בראם ואלמלי נזקקין זה לזה מחריבין כל העולם כולו מה עשה הקב"ה? סירס הזכר וצינן הנקבה ושמרה לצדיקים לעתיד לבא שנאמר הנה נא כתו במתניו זה זכר ואונו בשרירי בטנו זו נקבה, דתם נמי לסרסיה לזכר וליצננה לנקבה? דגים פריצי, ולעביד אפכא? איבעית אימא נקבה מליחא מעלי איבעית אימא כיון דכתיב לויתן זה יצרת לשחק בו בהדי נקבה לאו אורח ארעא, הבא נמי לימלחה לנקבה? כוורא מליחא מעלי, בשרא מליחא לא מעלי. ואמר רב יהודה אמר רב בשעה שביקש הקב"ה לבראות את העולם אמר לו לשר של ים פתח פיך ובלע כל מימות שבעולם אמר לפניו רבש"ע די שאעמוד בשלי, מיד בעט בו והרגו שנאמר בכחו רגע הים ובתבונתו מחץ רהב אמר ר' יצחק ש"מ שרו של ים רהב שמו ואלמלא מים מכסין אותו אין כל בריה יכולה לעמוד בריחו שנאמר לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי. ונו' כמים לים מכסים אל תקרי לים מכסים אלא לשרה של ים מכסים ואמר רב יהודה אמר רב ירדן יוצא ממערת פמיים תניא נמי הכי ג) ירדן יוצא ממערת פמיים וזמהלך בימה של סיבכי ובימה של טבריא ומתגלגל ויורד לים הגדול ומתגלגל ויורד עד שמגיע לפיו של לויתן שנאמר יבטח כי יגיח ירדן אל פיהו מתקיף לה רבא בר עולא האי בבהמות בהדרי אלף כתיב: אלא אמר רבא בר עולא אימתי בהמות בהדרי אלף בטוחות? בזמן שמגיח ירדן בפיו של לויתן (סימן ימים גבריאל רעב) רבי אחא רב דימי א"ר יונתן מאי דכתיב כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה אל שבעה ימים ואר"בעה נהרות שמקיפין את ארץ ישראל ואלו הן שבעה ימים: ימה של טבריא וימה של סדום וימה של חילת וימה של חילתא וימה של סיבכי וים אספמיא וים הגדול, ואלו הן ארבעה נהרות ירדן וירמוך ו) וקירומיון ופינה רבי אחא רב דימי א"ר יונתן עתיד גבריאל לעשות קניגיא

תורה אור

א) [גי' סמרון כפרך מד כ' אמוראי ומס"ש כס"ד ר"ס כג. על סנלין]: ב) [גי' סמרון הברואה סמגוס של יוזלגמי של ויסכנו מפוילם מן סמדין וכ"ל נקדוסין כב כמב רב יהודס סמרילס מתרן כוסי]: ג) [כמוזס נס. ע"ס]: ד) סמהדרין כ: סרס ס"מ מ"י: ה) כמ"ל מ"ו: ו) [ע"ל שמות רביעיוס]:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר לאתויה דגש קא כעי וכו': (ב) שם ואמר פוסקנא פסקיס וכו' הדר אמר לאתויה קא כעי למיבלע לספינתא הדר אמר לאתויה פוסקנא פסקיס לרישיס (שקלי' וכו' לספינתא) תל"מ. ונ"ב ס"ל שקלה לספינה אבן טבא ס"ל אבן טבא בספינתא: (ג) שם וכולי ירד דבבא בהדן בהתמנא ומקירנא מיכס ואמרינא אעשבי אדמייתינן ציבי אמרינא לה אמר אמרי אמר זס לויתן אמר נחש בריח:

מסורת הש"ס

בר אמוראי. אמר כ' אמוראי ומס"ש כס"ד ר"ס כג. על סנלין]: ב) [גי' סמרון הברואה סמגוס של יוזלגמי של ויסכנו מפוילם מן סמדין וכ"ל נקדוסין כב כמב רב יהודס סמרילס מתרן כוסי]: ג) [כמוזס נס. ע"ס]: ד) סמהדרין כ: סרס ס"מ מ"י: ה) כמ"ל מ"ו: ו) [ע"ל שמות רביעיוס]:

בר אמוראי. אמר שיודע לשון על פני הכים: ובעי לשמטיה לאסמטיה. שבקש לתתיך יריכו. ורק ליה חלא מן החול של שפת הים חומץ. ואיכא דאמרי חומץ. שתצנע בו תכלת: אתהפיכו מיא לדמא. מרוב הדם שהיה גדול הרבה: פתחנא ונקירנא. סיניה חלבא וניד הנשה: איחלם אסמא. שנתחברה יחד כדמעיקרא: עשבא דסמרי. של סם חיים: נטרי דריתמא. שאין כבין מהרה: ארוילי דימא. ראמים: לויתן נחש בריח. שמקיף וסובב את כל העולם כולו כבריח: נחש עקלתון. שמתעקל סביב העולם: פריש לקרא ביום ההוא יפקוד ה' בחרבו הקשה והגדולה על לויתן בריח זה הזכר כאשר עשה שהיא נקבה: וצינן את הנקבה לשום זכר: הנה נא כתו במתניו. זה הזכר שאינו מוריע: ואונו בשרירי בטנו. זו הנקבה שלא ילדה. ומקשי' אמאי צינן את הנקבה לגבי בהמות וניעבר הנך דבהמה כהנך דכוורי ואמאי צינן הנקבה. ומשני מש"ה חרנה דפריצות דכוורי נפיש מן דבהמה. ואע"ג דמצנצנן לה אתיא להוקק. ואי בעית אימא מש"ה הרנה דכתיב לויתן זה יצרת לשחק בו בחדי נקבה לאו אורח ארעא לפרחי עם שכינה: ובלע לא יבלע מימות שבעולם. שהכניסם בתוך שלך כמו שכתב למעלה כל הנחלים הולכים אל הים: אימתי בהמות בהדרי אלף בטוחים. שלא יטורו בשעה שיגיח ירדן אל פ"ה של לויתן שכל זמן שהוא חי בטוחין הן בחיים: כי הקב"ה על ימים יסדה. לארץ ישראל: לעשות

מבנה

נוסח כל מה שברא הקב"ה בעולמו, זכר ונקבה בראם - (אף) לויתן נחש בריח ולויתן נחש עקלתון זכר ונקבה בראם

נוסח אונות אי אימא בעלה על עיר הים לגלות את הימה

נוסח מבלבו על נהר ירדן עד לבוא על לויתן

נוסח/מבנה

כי אחא ר"ד: ד' ימים וד' נהרות מקיפין את א"י

2-3 בעטין לויתן

מסורת הש"ס

(ה) גמ' אמר לאתויה דגש קא כעי וכו': (ב) שם ואמר פוסקנא פסקיס וכו' הדר אמר לאתויה קא כעי למיבלע לספינתא הדר אמר לאתויה פוסקנא פסקיס לרישיס (שקלי' וכו' לספינתא) תל"מ. ונ"ב ס"ל שקלה לספינה אבן טבא ס"ל אבן טבא בספינתא: (ג) שם וכולי ירד דבבא בהדן בהתמנא ומקירנא מיכס ואמרינא אעשבי אדמייתינן ציבי אמרינא לה אמר אמרי אמר זס לויתן אמר נחש בריח:

בר אמורלי. אדם שיודע לשון במים: **כעא לשמטיה לאסמטיה.** שבקש לתתיך יריכו: **ורק ליה חלא.** חומץ וכרת מריחו: **למישדא ביס.** להלגיע בו: **ומזיגן פסיא אבן טבא.** לתוך המים והדרא ליה תגינא: ה"ג אתא ההוא תגינא רגש וקבעי למבלע לספינתא אתא פוסקנא עורב נקבה וקטעיה לרישיה דתגינא אתהפיכו מיא והוו דמא מרוב דם שהיה גדול הרבה בעי לטבעיה לספינתא אתא ההוא פוסקנא וקטליה ואזיל בר אמורלי ושקליה לההיא אבן טובה ותליהו לההו ליפרי לגסות אם יחיו וחיו ופרחו להן: **בהדי** בהדי אבן: **נזדעזע.** מרד חרדה: **עפעפי ונקרינא.** מיכה חלב וגיד הנשה: **חלם.** שנתחברה יחד כמתחלה: **סמרי.** עשב שמחבר כדאמרינן בהמקבל (נ"מ דף קז:) ובחלו מריפות (חולין דף נד.) דעבד ליה סמתרי וחיי: **דריתמא.** רוחם שאין נחליו כבים מהרה: **ארוילי דימא.** ראמים שבים (ד) ה)(ורבינו חננאל פירש לויתן): **נחש בריח.** הוא לויתן זכר וחקוף הוא בכריח: **עקלתון.** לויתן נקבה שמקיף את כל העולם: **זכר ונקבה כראם.** כדכתיב (ישעיה כז) נחש בריח ונחש עקלתון: **מחריבין אם כל העולם.** שיהו להן ולדות הרבה גדולים שמחריבין את העולם: **סירס אם הזכר.** שלא יזקק לשאר דגים אל"ש ללא ליהוי ליה לעבר תאוה: **שנאמר ורדנו אם התנין.** סיפא דהאי קרא שפיר יפקוד ה' בחרבו הקשה (וגו') [הא] ומדלא כתיב והרגו וכתיב יפקוד קדרים הכי והכי משמע ליה קרא יפקוד ה' בחרבו הקשה על לויתן נחש בריח לעתיד לבא כלומר עשה לא לויתן נחש עקלתון שהרי הרג את התנין. **אמר** ביס משמע ימי בראשית: **בהמות בהדרי אלף.** פסוק הוא בתהלים במזמור לאסף כי לי כל חיתו יער בהמות בהדרי אלף ע"ש שרומה אלף הרים בכל יום: **כמו בהמתיו.** אלא הכיל זרע מימיו: **ואונו בשרירי בטנו.** אלא ילדה ולעיל מיניה כתיב בחיות הנה נא בהמות אשר עמיתי עמך וגו': **הפס נמי.** גבי לויתן לגנה לוויתן נקבה ואמאי הרגה: **דגים פריצי.** ולא מהגיא בהו לויתן: **ס"ג ולבעי"ל כיון דכתיב לויתן זס ילרס לשחק בו.** ואמרינן במסכת ע"ז (דף ג:) ו) שעה רביעית יושב ומשחק עם לויתן: **הכא נמי לימלחס לבסמס נקבה.** ומה בלע להמיותה ולגנה: **ובלע כל מימות.** כדי שתרגה היכנה: **די שאכלע מים שני.** דלהכי כתיב והיס אינגו מלא שבולע אותס: **רגע סיס.** לשון שבירה: **מפני ריחו.** שהוא מוסרח לפי שמת ולכך היה שבירה: **מלא מסריק.** שהרי היס עלמו מים הוא: **לימלחי בהמות בהדרי אלף בטוחות.** אלא ישמרו, כל שעה שיגיח ירדן לפיו של לויתן, דכל זמן שהוא חי בטוחין הן בחיים: **כי הוא.** הקב"ה על ימים יסדה לארץ ישראל: קניגיא

* ר"ת אקוטיאר. מאמרים המלה ר"ת. בחיות הקיבה של הדגים דגוראא ר"ת ר"ת. ר"ת מלאה